

Karmel 2/1989

Thérèse av Lisieux och J.H. Newman (2)

Av Philip Boyce o.c.d.

Bönens betydelse

Gud, som Newman och Thérèse överlämnat sig åt, blir funnen i bönen och genom bönen. Redan en definition av bönen säger något om kontakten med Gud, om ett varseblivande av hans närvaro och kärlek, om ett samtal från hjärta till hjärta med en gudomlig Person. Inte så att det skulle vara lätt att be eller att hans närvaro alltid skulle vara förnimbar eller att hjärtat ständigt strömmar över av längtan och tillgivenhet. Ingalunda. Förr eller senare blir bönen till en kamp i tro och hopp, till en förblivande själshållning trots svek, mörker, tomhet och lidande.

Varken Newman eller Thérèse fann bönen lätt, inte heller var de drivna av karismatiska nådegåvor när de bad. Båda hade mestadels att kämpa mot trötthet och sömnhet, de måste hålla ut i trons natt, utan att se sin väg eller förnimma sin kärlek. Och ingen av dem bekymrade sig mycket om mystikernas extraordinära gåvor. "Jag föredrar offerlivets enformighet framför extaserna", sade Thérèse i ett brev till Sr Agnes av Jesus.

För Newman var hans vana att be det centrala i hans prästerliga liv, ja, själva dess utgångspunkt. Dom Placid Murray bekräftar i sitt synnerligen viktiga arbete om Newmans prästerliga spiritualitet att "den röda tråden som konstant löper genom Newmans liv som präst – både som anglikan och katolik – utan tvivel var en djupt rotad bönehållning, övad alltifrån hans tidigaste barndom och utvecklad genom ett långt livs alla växlingar".

Särskild vikt lade Newman vid den kristna förbönen. I Birminghams Oratoriums arkiv finns tre anteckningsböcker med hans privata böner och "intentioner" bevarade. Hans meditation bestod emellertid inte bara av en rad förböner som följde på varandra. Den var för honom i mycket högre grad en andens och hjärtats inställning: "Att vanemässigt och beständigt tänka på honom, hans verk och hans lidande.

Det betyder att bära honom i hjärtat som en som vi får betrakta, som vi tillber, till vilken vi vänder oss när vi stiger upp och när vi lägger oss, när vi äter och dricker, när vi är hemma och på väg, när vi arbetar eller tar igen oss, när vi är ensamma, ja, även när vi är i sällskap: detta är att meditera."

Fastän Newman betonade hur viktig bönen är, också i sin högtidliga form vid bestämda tider under dagen, förväxlade han den aldrig med yttre akter eller bruk. Bönen var för honom till sitt väsen att hålla utkik efter Gud i tro, ett samtal med honom, andlig vaksamhet som gör oss ivriga och uppmärksamma på hans ankomst, så som man väntar på en vän från ett fjärran land.

Den mentalitet som utmärker dagens människor, särskilt då i välfärdssamhället, står i ett direkt motsatsförhållande till den tysta bönen och det kärleksfulla beroendet av ett högsta väsende. Gud är för många ett problem som de betraktar med tvivel och misstänksamhet. Det sekulariserade samhället (som på ett profetiskt sätt förutsågs av Newman) har gjort människan oberoende av den osynliga verkligheten, hängiven de materiella framstegen och de vetenskapliga resultaten, men otroligt yttlig och fattig vad gäller det andliga goda.

Och ändå förblir kunskapen om Gud och kärleken till honom ett grundbehov för den mänskliga naturen, något som miljoner människor idag söker på sådana ställen där de ofrånkomligen blir besvikna. Den inre övertygelsen och exemplet som vi får i Newmans och Thérèses liv utgör ett fullgott svar på den moderna människans omedvetna sökande efter Kristus. Påven Paulus VI visade på Thérèse som en människa, "som under hela sitt liv fört ett samtal med den Gud hon älskade" och som "en oförliknelig ledare på bönen väg".

På grund av sin kärleks och sin tros realism hade Newman och Thérèse ett mycket enkelt böneliv. Bön var för dem ingen komplicerad angelägenhet. De behövde inga vackra, ordrika formler. Det räckte att upplyfta hjärtat till Gud, "en hjärtats lyftning, en enkel blick mot himlen, ett rop av tacksamhet och kärlek i prövningens stund såväl som i glädjens; kort sagt, den är något stort, övernaturligt, som vidgar min själ och förenar mig med Jesus" (*Självbiografiska skrifter*, s. 216). Eller som Newman uttrycker det: "Övningen att vända sig till Gud och den osynliga världen; vid varje tid, på varje plats, i varje nöd ... att vända sig till Gud, som ett barn vänder sig till sin far."

Att be hade för både Newman och Thérèse sina svårigheter. Ur Newmans privata *Memoranda* framgår tydligt att han var intensivt medveten om Guds närvaro. Likväl var han ofta förströdd och sömnig under bönen. Lika välkända är Thérèses svårigheter: hur hon kämpade med torka, sömnhet, förströddhet och tidvis inte kunde göra annat än offra sin "lidandes bön". Men ändå, trots många bönetimmars vad man kan tycka dåliga resultat, höll båda ut i förvissning om att detta var deras viktigaste apostolat och att de, när allt kommer omkring, stod i kontakt med Gud.

Newmans övertygelse kommer till uttryck i följande ord: "Det är änkor och faderlösa, sjuka och hjälplösa, de som funnit sig i sitt öde som, förenade i bönen, utgör Kyrkans styrka. Det är deras bedjande, vare sig det nu är mycket eller litet, det är Marias och Mariornas böner, som - underordnade Kristus - ger visshet åt dem som, liksom Paulus och Barnabas, utkämpar Guds strider." För att bevisa denna sanning finns det ingen bättre illustration än den heliga Thérèse, som efter endast nio år av bön i Karmel från himlen började sitt uppdrag på jorden och snart utropades till skyddshelgon för den katolska missionen.

Dynamiskt hopp

I det andliga livet spelar hoppet en viktig roll. Hängivelsens och överlåtelsens väg, den ständiga bönen väg i tro och kärlek, vore inte möjlig utan den orubbliga tillförsiktens och den aldrig sviktande förtröstans stöd och styrka. Hoppet sätter oss framför allt i stånd att överlämna oss själva i vår himmelske Faders händer, liksom ett barn som känner sig fullständigt tryggt i sin mors eller fars armar. Hoppet fördriver onödiga bekymmer och utverkar den ödmjukhet som gör människan redo att ur Guds hand ta emot det hon inte kan uppnå av egen kraft.

I ögonblick av bedrövelse och missmod tröstar det själen och bevarar den för ofruktbar förtvivlan. När hoppet konfronteras med ofullkomligheter och fel, som finns kvar i den mänskliga naturen intill slutet, vågar det ändå se upp till Gud och be om förbarmande; och allt detta förhindrar att den mänskliga svagheten står hindrande i vägen för vänskapen med Kristus.

Därför kan Newman tala om "svagheter som inte ödelägger nåden" och Thérèse än mer oförskräckt skriva om sina ofullkomligheter, att de inte misshagar Gud (*Sista samtal*, 7 augusti, 4). Slutligen befriar oss hoppet, när vi ställs inför prövning och lidande, och reningen tycks dra ut på tiden i dagar och månader eller till och med år, från modlöshet och uppgivelse, genom att det ger själen mod att hålla ut i övertygelsen att Gud vet vad han gör och aldrig skall överge någon som förtröstar på honom.

Temat hopp och förtröstan går som en röd tråd genom hela Newmans andliga lära. Om detta predikade han redan de första åren under sin tjänstgöring vid S:t Clemenskyrkan i Oxford. Hans ovanligt långa liv, fullt av bekymmer och prövningar, visade tydligt hans aldrig sviktande hopp, när han ställdes inför en lång rad besvikelser och misslyckanden. Hopp betydde för honom inte en vag och helt allmän förtröstan på en allt omfattande Försyn för mänskligheten i stort, utan det var den konkreta och personliga förtröstan på en särskild Försyn, som drar försorg om varje enskild människa, som vore hon den enda som finns till.

Behöver vi beträffande Thérèse upprepa att barnets hopp och förtröstan är den egentliga nyckeln till utövandet av hennes "lilla väg"? Även hon vet att Gud bekymrar sig om var och en. Det var den gränslösa förtröstan på Guds kärlek till henne som upptände hennes obändiga längtan att älska honom "intill dårskap". Hon var medveten om sin litenhet och svaghet och ändå vågade hon älska och förtrösta i så hög grad att hennes glöd inte står de största helgonens efter. Vad är hemligheten med hennes omätliga längtan om inte hennes dynamiska hopp på Guds godhet, som längtar att ge sig själv åt en människa som är ödmjuk, foglig och tom?

Det vore mycket intressant att jämföra Newmans liv med Thérèses ur hoppets synvinkel. Här kan vi bara anföra några karakteristiska drag. Grunden, motivet för deras hopp var förankrat i Guds godhet och makt, inte i någon som helst förtjänst från deras sida. I deras skrifter kommer de ofta tillbaka till tanken på sin egen intighet och svaghet, liksom till tanken på Guds godhet och barmhärtighet. "O hur sant är det inte – och intet kan vara sannare! – att jag ingen kraft har, det vore då i Dig", ber Newman, medan Thérèse bekänner att de enda andliga ingivelser hon fått är sådana om hennes egen intighet. Och hon förklarar: "Jag kan inte stödja mig på någonting för att hysa förtröstan, ja, inte på ett enda av mina verk" (*Sista samtal*, 6 augusti, 4).

Thérèse har på ett mycket djupsinnigt sätt mediterat över Guds kärlek till den ångerfulla syndaren, sådan den framställs i liknelsen om den förlorade sonen. I förtröstan på denna kärlek och med tanke på hur Maria Magdalena förhöll sig, betonar hon att även om hon hade alla synder man kan begå på sitt samvete, skulle hon ändå kasta sig i Jesu armar, eftersom hon vet "hur mycket han håller av det förlorade barnet, som kommer tillbaka till honom" (*Siälvb. skr.*, s. 232). Newman skulle ha försäkrat henne att hennes förtröstan var helt på sin plats: "Han omsluter dig och bär dig på sina armar; han lyfter upp dig och ställer ner dig... Du kan inte älska dig själv mer innerligt än han älskar dig."

Då de hade satsat allt på Guds kärlek och hans omsorg om varje enskild människa, kunde de aldrig bli besvikna. Vid slutet av sina liv bekände de båda i nära nog samma ordalag att Gud aldrig lämnat dem i sticket och att han skulle vara lika trogen mot alla andra. Vid åttiotre års ålder förklarade Newman: "Nu, vid slutet av ett långt liv, bekänner jag av hela mitt hjärta att Gud aldrig lämnat mig i sticket, aldrig gjort mig besviken, alltid har han vänt ont till gott för mig... Och vad han gjort för mig, som så föga förtjänat hans kärlek, det skall han, det tror och vet jag, göra för var och en som inte avvisar honom, inte vänder sig bort från hans kärleksfulla tilltal."

Och Thérèse säger om sig själv: "Mina förhoppningar har verkligen inte svikits. Jag känner att om det orimliga skulle hända att du fann en svagare och ringare själ än min, skulle du överhopa henne med än större nådegåvor om hon med full förtröstan överlämnade sig åt din oändliga barmhärtighet" (*Självbiografiska skrifter*, s. 177). Dessa båda människors erfarenhet går ut på ett och detsamma – ja, till och med de ord de använder är nästan identiska – deras vittnesbörd om Guds barmhärtighet som svar på all mänsklig förtröstan.

Att bli bortglömd och föraktad

Fastän båda, Newman likaväl som Thérèse, i människors ögon uppnådde ära och anseende, och nu blir allmänt aktade och beundrade, hade de varken sökt ära eller berömmelse. De var djupt övertygade om att Gud skulle dra försorg om deras kallelsets fullbordan, att han skulle låta sanningen segra och låta deras längtan bli uppfylld, om än inte nödvändigtvis under deras livstid.

De själva ville dock inte föregripa Försynen. Och de valde verkligen i full frihet förglömmelsens och fördoldhetens väg. I den såg de vägen till sann storhet och varaktig berömmelse. "Jag söker inte min egen ära", fastslår Thérèse, "en annan skall dra försorg om den." Och en skarpsynt iakttagare anmärkte om Newman: "Han gör ingenting för att komma framåt i livet."

Thérèse ville bli bortglömd och förbigången under sitt liv på jorden. Vid fjorton års ålder dolde hon sig i Karmel och även där förblev hon helt okänd och förbisedd. Hennes förmåga att lida i det tysta var verkligen påfallande. När hon en tid arbetade i refektoriet under Moder Agnes' ledning – hon var då inte priorinna – höll denna (hennes älskade Pauline!) Thérèse för att vara långsam och försumlig i sitt arbete. Senare bekände Thérèse: "Ja, det var som om du inte kände mig längre" (*Sista samtal*, 13 juli, 18).

Hennes längtan att bli glömd och föraktad var inspirerad av den helige Johannes av Korsets skrifter, av profeten Jesajas ord om Herrens lidande tjänare utan skönhet och behag, och av *Kristi efterföljelses*, hennes älsklingsboks, stränga lära. Hon kom in i Karmel på kärlekens och enkelhetens väg, men lärde sig snart att hon här också skulle möta lidande och död. Redan tidigt får vi ett klart bevis på detta, då hon på dagen för sin iklädning till sitt ordensnamn tillfogade "av det heliga Anletet".

Dessutom undertecknade hon vanligen sina brev "Thérèse av Jesusbarnet av det heliga Anletet" (utan bindeordet *och*), som om hon särskilt ville framhäva sambandet mellan den ömma kärleken och det djupa lidandet i sitt liv och på sin lilla väg. Medan Thérèse ännu var novis, gjorde den helige Johannes av Korsets ord "lida och bli föraktad" djupt intryck på henne.

Detta erinrade hon sig under den bittra smärta som faderns sjukdom och skilsmässan från Céline förorsakade henne, och hon bekräftar att redan före hennes inträde i Karmel, då hon och Céline på kvällarna i "Belvedere", fulla av förningar betraktade de eviga tingen, båda hade valt "lidande och förakt" som sin enda andel här på jorden. Några dagar efter sin iklädning upprepade hon dessa ord i ett brev till Céline och tillfogade: "Vilken bitterhet, men också vilken ära!"

Andakten till det heliga Anletet var redan före Thérèses inträde mycket älskad i Karmel i Lisieux. Den hade sin upprinnelse i Karmel i Tours, och därifrån blev den spridd genom "den helige mannen av Tours", monsieur Dupont, och en visionär karmelitnunna, syster Marie de Saint-Pierre. Thérèse gick genast in för denna andakt med stor iver och såg Kristi fördolda och tysta lidande återspegla sig i sin älskade fars, Louis Martins, psykiska sammanbrott.

Denna andakt blev nästan en lidelse för henne, som hon bekänner i sin självbiografi: "Jag förstod vari den *sanna äran* består. Han, vars rike inte är av denna världen, visade mig att den sanna visheten består i 'att vilja vara okänd och aktad för intet', att finna sin glädje i att ringakta sig själv... Å, jag skulle vilja att mitt ansikte liksom Jesus vore dolt, att ingen på jorden kändes vid mig. Jag törstade efter att lida och bli glömd" (*Självb. skr.*, s. 134). Denna lidelse för det fördolda livet och det lidande i tysthet som ingen annan känner till, för ett "martyrium utan ära, utan triumf", förblev alltid det väsentligaste i hennes fromhet.

Även Newman ville vara glömd och föraktad. Han avstod från en lysande karriär i Oxford och drog sig tillbaka till en munks ensamhet i Littlemore. Hans protestantiska vänner övergav honom, i synnerhet efter hans konversion. Inte heller i den katolska Kyrkan blev han (lika litet som Thérèse i Karmel) riktigt uppskattad. Hans talanger blev inte tagna i anspråk, och Guds Försyn fogade allt så att han träffades just på sin känsligaste punkt: i sin kärlek till Kyrkan och i sin önskan att få utveckla alla sina talanger i hennes tjänst.

Han kände sig ställd åt sidan likt ett trasigt verktyg eller ett slitet klädesplagg. Hade han till exempel dött 1863 (och då tillhörde han i alla fall redan katolska Kyrkan sedan sjutton år tillbaka), skulle hans liv av de flesta iakttagare ha beskrivits som ett spektakulärt misslyckande. Han hade valt och gång på gång bett om fördoldhetens och ringaktningens väg för sin egen del, och sedermera för sin kongregation. Han var övertygad om att Kristi evangelium hade omvärderat styrka och svaghet, storhet och obetydlighet, ära och förödmjukelse. Små gärningar, fördolda offer, obemärkt lidande, ödmjuk kärlek var nu "de heligas vapen". Enligt evangeliets ordning är "den sanna ärans väg att vara okänd och föraktad".

Då han grundade Oratoriet i England, skulle det enligt hans önskan inte vara inställt på berömmelse och bifall, men han ville heller inte att det skulle bli förlöjligt och förföljt. Den skulle helt enkelt bara förbises och förbli obeaktat. Ett sådant program är anspråksfullare och samtidigt mer förnedrande än man anar.

Det är mycket intressant att Newman och Thérèse ger samma kommentar till "att vara okänd och bortglömd", nämligen den skarpa iakttagelsen att detta är mer smärtsamt och förödmjukande än att bli förlöjligt och smädat. Ty när man är känd och då blir illa behandlad eller hånad, står man alltid i offentlighetens blickfång som martyr. Att vara okänd och förbisedd däremot är mycket smärtsammare för den mänskliga stoltheten.

Därför ber Newman för sin kongregation: "Jag vill inte be om förtal eller skam för er del, ty att stå i vanrykte betyder att man blir omtalad, och för vissa karaktärer innebär också en sådan berömmelse en försåtlig njutning. Men jag vill utbe för er detta privilegium, att ni inför offentligheten varken blir föremål för lovprisning eller tadel; att ni visserligen för er generation utför en hel del hårt arbete, men att ni likväl inte kommer att synas för världen utan förblir okända utanför ert verksamhetsområde, och att ni arbetar endast för Gud med rena hjärtan och rent sinne."

Thérèse ville av sammal skäl – "att arbeta för Gud allena, för honom helt allena" – förbli okänd. Hon talade om sig själv som ett litet sandkorn, under allas fötter och förbisett. Hon bad inte om förödmjukelse och skam, det vore alltför storvulet, utan om något som på ett mycket verkningsfullare sätt sticker hål på den mänskliga självgodheten: helt enkelt om att bli bortglömd. "Må sandkornet alltid veta sin plats, det vill säga under allas fötter.

Må ingen tänka på det, så att man helt enkelt inte vet om dess existens ... Hur längtar det inte efter att bli till intet, okänt för alla skapade varelser, stackars lilla ting, det önskar sig ingenting därutöver, ingenting utom att bli glömt ... Inte förakt, inte smädelse, det vore en alltför stor ära för ett litet sandkorn. Om man skulle förakta det, måste man ju också se det; men det vill helt enkelt bli bortglömt!" Det är en sällsam evangelisk paradox: den som ödmjukar sig själv, blir upphöjd, den som glömmet sig själv, honom skall man komma ihåg.

Både Newman och Thérèse vittnar genom sina liv om denna Skriftens sanning, att ära kommer den till del som drar sig tillbaka från världens prål och vänder sig till de osynliga verkligheterna. Livet gick sin gilla gång utan att de framträdde på scenen; och de som framträdde där bekräftar bara vad Newman och Thérèse trodde och lärde.

De som strävade efter berömmelse är idag okända och glömda, och likaså allt det ståhej som de älskade; men deras namn som valde att bli bortglömda lever vidare, och deras inflytande har alltså en välgörande inverkan på oss. Kort sagt, de sökte Gud, de sökte sanning och kärlek, det som aldrig förgår eller blir föråldrat utan varar för evigt.